

Middenpartijen en meervoudig immigratiebeleid

De noodzaak van een gedifferentieerde analyse

Tjitske Akkerman

SAMENVATTING VAN

Akkerman, T. (2015), Immigration Policy and Electoral Competition in Western Europe. A Fine-grained Analysis of Party Positions over the Past Two Decades. *Party Politics*, 21(1), 54-67.

Immigratie en integratie zijn belangrijke issues geworden voor politieke partijen in veel West-Europese landen. Vaak wordt verondersteld dat partijen in het centrum in de afgelopen jaren naar rechts opgeschoven zijn onder druk van het electorale succes van radicaal-rechtse partijen. Dat roept allereerst de vraag op of middenpartijen inderdaad naar rechts opgeschoven zijn en of dat samenhangt met het electorale succes van radicaal-rechtse partijen. De tweede vraag is hoe ze de concurrentie van rechts te lijf te gaan. Middenpartijen hebben namelijk meerdere opties om de electorale druk van uiterst rechts te pareren. Voor de hand liggende opties voor partijen in het algemeen zijn om de issues van concurrenten te negeren of, als dat niet mogelijk is, om hun standpunten te kopiëren.

Er is echter nog een optie die specifiek van belang is voor middenpartijen. Deze partijen hebben een breed programma

voor een brede achterban, waarbij ze vaak verschillende belangen in hun programma's moeten zien te verenigen. Voor middenpartijen is daarom de belangrijkste en misschien wel meest gekozen optie om een gemengde strategie te volgen, waarbij ze slechts ten dele standpunten van concurrenten overnemen. Dat kunnen ze doen op een terrein als immigratie- en integratiebeleid, dat complex is en veel verschillende spelers en belangen heeft. Partijen kunnen daarin selectief winkelen. Neem bijvoorbeeld rechts-liberale partijen. Ze zijn vaak uitgesproken voorstanders van een vrije markt met open grenzen en ze hebben doorgaans goede banden met werkgevers. Als deze partijen zich gedwongen voelen posities van radicaal-rechts over te nemen, zullen ze dat bij voorkeur selectief doen en arbeids-immigratie buiten beschouwing laten. Ze kunnen zich dan bijvoorbeeld richten op restricties ten aanzien van asielbeleid.

Omgekeerd wordt van sociaaldemocratische partijen vaak gezegd dat ze moeite hebben om een coherent programma op dit terrein vorm te geven, omdat ze zowel te maken hebben met een laaggeschoolde achterban die tegen globalisering is als met een hogeschoolde achterban die erg kosmopolitisch ingesteld is. Ook voor sociaaldemocratische partijen is het daarom aantrekkelijk om selectief te winkelen en een gemengde strategie te kiezen die restrictief is ten aanzien van arbeidsimmigratie en sociale rechten maar op andere terreinen een liberaal profiel laat zien.

Om de programmatische positionering van middenpartijen te onderzoeken is het daarom van belang verschillende dimensies van immigratie- en integratiebeleid te onderscheiden. Er zijn echter geen databestanden die dat mogelijk maken. De grootschalige databestanden die er zijn, zoals de *Chapel Hill Expert Surveys* of het *Comparative Manifesto Project* zijn uitsluitend gericht op globale inschattingen van de posities van partijen. Een onderscheid tussen de verschillende dimensies van dit beleid ontbreekt. Daarom heb ik een databestand gemaakt gebaseerd op een meerdimensionaal analytisch kader. Bij immigratie worden onder meer arbeidsimmigratie, asiel en gezinshereniging onderscheiden en bij integratie wordt een onderscheid gemaakt naar inburgeringstrajecten, sociale rechten en religieuze rechten. Aan de hand van deze fijnmazige index heb ik partijprogramma's van middenpartijen en radicaal-rechtse partijen in zeven landen (Nederland, België (Vlaanderen), Duitsland, Oostenrijk, Frankrijk, Groot-Brittannië en Zwitserland) in de periode 1989-2011 vergeleken. Beleidsvoor-

stellen van partijen omtrent immigratie en integratie zijn geanalyseerd en gecodeerd op basis van de vraag of de voorstellen een restrictiever immigratiebeleid en strenger integratiebeleid behelzen, neutraal zijn of versoepeling van immigratie en ondersteuning van sociale en culturele rechten van migranten voorstaan.

Uit de analyses van dit nieuwe databestand blijkt allereerst dat middenpartijen inderdaad door het electorale succes van radicaal-rechtse partijen onder druk zijn gezet om immigratie en integratie op de politieke agenda te zetten. Ze kunnen deze issues niet langer negeren. In het algemeen zijn liberale partijen en in mindere mate conservatieve/christendemocratische partijen naar rechts opgeschoven in de afgelopen decennia. Sociaaldemocratische partijen daarentegen hebben minder last van deze electorale druk van radicaal-rechts en vertonen een grote mate van continuïteit in hun beleidsprogramma's met betrekking tot immigratie en integratie.

Daarbij moet aangetekend worden dat de rechtse middenpartijen ook onafhankelijk van de electorale druk van radicaal-rechtse partijen opgeschoven zijn. In Nederland schoof de VVD al begin jaren negentig op naar rechts; in Duitsland in dezelfde periode deed de CDU/CSU dat ook en in Groot-Brittannië werden de Conservatieven strenger en restrictiever na 2001 zonder noemenswaardige concurrentie op rechts. In al die gevallen is echter de verandering relatief klein, vergeleken met de momenten waarop er electorale druk ontstond van radicaal-rechts partijen. Opvallend is dat deze verrechtsing van middenpartijen niet geleid

MIDDENPARTIJEN EN MEERVOUDIG IMMIGRATIEBELEID

heeft tot convergentie met de koers van radicaal-rechtse partijen. De laatste zijn namelijk ook steeds verder opgeschoven naar rechts. De Partij van de Vrijheid en het Vlaams Belang zijn daar belangrijke voorbeelden van.

Ook al zijn de rechtse middenpartijen opgeschoven, ze doen dat niet over de gehele linie. Liberale partijen zijn nog steeds (gematigd) liberaal als het gaat om open grenzen voor arbeidsmigranten en als het gaat om inburgeringstrajecten en religieuze vrijheden. Denk met name aan de FDP in Duitsland en de VLD in België, die de afgelopen jaren meerdere voorstellen hebben gedaan om arbeidsmigranten aan te trekken. Liberale partijen zijn vooral rechtser geworden met betrekking tot asiel, gezinshereniging en het beleid ten aanzien van illegale vreemdelingen. Christendemocraten en conservatieven zijn het strengst met betrekking tot arbeidsmigratie, maar soepel als het gaat om asielbeleid. Ten aanzien van inburgeringstrajecten zijn ze soms opgeschoven naar rechts. Opmerkelijk is dat zowel liberale als conservatieve/christendemocratische partijen zich niet hebben laten meeslepen door de anti-islamprogramma's van radi-

caal-rechtse partijen. Ze houden vast aan de verdediging van religieuze vrijheden.

Sociaaldemocratische partijen, ten slotte, hebben zich niet onder druk laten zetten door de electorale successen van rechts-radicalen partijen. Opvallend is dat sociaaldemocratische partijen zelfs niet restrictiever geworden zijn ten aanzien van arbeidsmigratie. Dat wil niet zeggen dat ze geen gemengde strategie voeren om zowel hun laaggeschoolde als kosmopolitische achterban te bedienen. Sociaaldemocratische partijen waren namelijk altijd al restrictief met betrekking tot arbeidsmigratie. Op alle overige dimensies, met name wat betreft asielbeleid en inburgeringstrajecten, zijn de sociaaldemocraten onverminderd kosmopolitisch gebleven.

Het onderzoek laat dus zien dat middenpartijen conflicterende belangen binnen hun achterban rond immigratie en integratie verenigen door gemengde strategieën te volgen. Onderzoek naar electorale competitie en de strategieën van partijen rond deze thema's moet beginnen met de erkenning dat immigratie- en integratiebeleid sterk gedifferentieerde beleidsterreinen zijn, waar politieke partijen selectief kunnen winkelen.